

„Sopronban nagyon rútul megbukott” – írja Kossuth Lajos (1802–1894), az ellenzéki vezérvármegye, Pest-Pilis-Solt újonnan megválasztott követe Wesselényi Miklós bárónak (1796–1850);¹ „Sopron örökös szégyenére megbukott” – áll az elmarasztaló sommázat az egyik kormányzati főszereplő, Szőgyény-Marich László (1806–1893), egykori alkancellár visszaemlékezésében.² Széchenyi István gróf (1791–1860) hatodik országgyűlési szereplésére készülve úgy határozott, hogy – született mágnásként – ezúttal nem a felsőtáblán, hanem választott vármegyei követként az alsótáblán kíván politizálni. Kézenfekvő volt, hogy a „legnagyobb magyar” szűkebb pátriájában, Sopron vármegyében jelölteti magát követnek, ahol birtokainak jelentős része feküdt, és ahol saját vidéki otthona, a cenki kastély állt. Tervét támogatta Apponyi György gróf (1808–1899) főkancellár, Esterházy Pál herceg (1786–1866), Sopron vármegye örökös főispánja, Rohonczy Ignác (1802–1867) soproni adminisztrátor, valamint a helyben ugyancsak birtokos testvérei, Széchenyi Lajos (1781–1855) és Pál grófok (1789–1871), sőt barátja, a megye legtekintélyesebb politikusa, a korábban öt alkalommal is követséget vállaló felsőbüki Nagy Pál (1777–1857) is. Minden adott volt tehát a „biztos sikerhez”, mégis, az 1847–48. évi utolsó rendi országgyűlésen Sopron vármegyét Simon János (1807–1879) alispán és Paál János (1800–1853) táblabíró képviselte. Hogyan s miként történhetett meg mindez? Tanulmányunk erre a kérdésre próbál válaszokkal szolgálni.³

¹ Közli Gróf Széchenyi István írói és hírlapi vitája Kossuth Lajossal. Szerk. bev.: Viszota Gyula. II. Budapest, 1930. (Gróf Széchenyi István Összes Munkái VI/2.) CCXLIX.; A forrásokból vett idézetek esetében tanulmányunkban a korhű közlés elveit követtük: a szövegeket a mai helyesírás szabályainak megfelelően korrigáltuk, az idegen kifejezéseket magyarosítottuk, a rövidítéseket feloldottuk, de a szavak maitól eltérő hangalakján nem változtattunk.

² Idősb Szőgyény-Marich László országbíró emlékiratai. Kiad.: fiai. I. Budapest, 1903. 45.

³ A történeti szakirodalom mindeddig nem nézett alaposan az eset mélyére. Az újabb életrajzokban – az életmű nagysága folytán érthető módon – leginkább a pusztán tény kerül rögzítésre. „Azonban még szűkebb pátriájában, Sopron megyében is szembesülnie kellett népszerűsége elmúltával (leszavazták).” *Főnagy Zoltán: Széchenyi István.* In: Főnagy Zoltán – Dobszay Tamás: Széchenyi és Kossuth. Budapest, 2003. 94.; „A buzgalomra szűkség is volt, mivel a hónap közepén Sopron megyében súlyos fiaskó érte a grófi címer napba szálló sasmadarát. Szűkebb pátriájában későn lépett fel, a teljes konzervatív tábor megvételére sajnálta a pénzt – meg is bukott a »legnagyobb magyar« egy helyi senki ellenében.” *Csorba László: Széchenyi István.* 3. kiad. Budapest, 2010. 270.; „Széchenyi októberben megbukott a választáson, holott ez a megye, Nagycenkkel, szűkebb hazai vidéke volt. A rövid választási harc alatt undorodva látta, hogyan taktikáznak a helyi nagyságok, miként vásárolhatók meg kisenemesi voksok, és feljegyezte az ellene felhozott vádakát.” *Oplatka András: Széchenyi István.* Budapest, 2010. 372.

A követválasztás lefolyása

Az országgyűlés közeledtével 1847 őszén országszerte, döntő többségben október derekán tartották a követválasztó közgyűléseket. Sopron vármegyében október 12-re esett a kijelölt nap. Sokkal korábban, a Pesti Hírlap tudósítása szerint, már év elején bizonyossá vált, hogy a konzervatív oldal két követjelöltje, Esterházy főispán, azaz „egy hatalmas tényező, tudta- és akaratával”,⁴ Simon János, az 1845-ben megválasztott alispán és korábbi országgyűlési követ, valamint Paál János táblabíró, a dunántúli (kőszegi) kerületi tábla és Széchényi Lajos uradalmi ügyvédje lesz. A politikai erőviszonyok alapján a konzervatívok magabiztosan néz(het)tek a választás elé,⁵ a kisebbségben lévő ellenzék passzivitásba vonult.⁶ A szeptember 27-én, nagyjából két héttel a választás előtt, Esterházy főispán egyik uradalmi ügyvédjének lakásán megtartott konzervatív konferencián azonban „pártszakadás” történt. A „konzervatív tábornak sok szolgálatot tett főnöke”/„a pártnak egyik mindedig hű bajnoka”,⁷ Döry Elek táblabíró megkérdőjelezte Paál János jelöltségét, a résztvevők pedig megfontolva „azon nagy veszteséget”,⁸ melyet Döry elvesztése okozna, testvére, Döry Ádám, a rábaközi felső járás főszolgabírójának követségében egyeztek meg. Paál Jánossal tudatták a döntést, alispáni helyettes pozíciót kínáltak neki, ő azonban az ajánlatot nem fogadta el és visszalépett a jelöltségtől. A Pesti Hírlap szerint ekkor érkezett Németh Károly, Széchényi Pál uradalmi kasznárának, azaz gazdatisztjének, egyben konzervatív kortesvezérnek üzenete: „bármit végezzen a tanácskozmány, ő meg fogja mutatni, hogy Paál János lesz a második követ.”⁹ Erre többen elbizonytalanodtak, a Budapesti Híradó tudósítója szerint Döry Ádám hajlandó lett volna visszalépni, testvére és más támogatói azonban nem engedték neki.¹⁰ Döry Elek határozottan kijelentette, hogy a követséget önerőből is kivívják. A következő napokban a Paál-párti és a Döry-párti vezérek is „most már honszerte divatozó úton-módon”¹¹ korteskedésbe, azaz – eszközökben nem válogató – szavazategyűjtésbe kezdtek. Mivel a Döry testvérek elsősorban szűkebb területükön, a két rábaközi járásban számíthattak népszerűsége, Elek felkereste az ellenzéki vezetőket is Viczay Héder gróf (1807–1873) birtokközpontjában, Lózson (ma Nagylózs). A Pesti Hírlap tudósítója szerint ők továbbra is semlegesek maradtak, így

⁴ Pesti Hírlap, 1847. november 12. 316.

⁵ „Oly biztos sikerre számítással, hogy Paál János a hatalmas tényező által [értsd: Esterházy főispán] még a Sopron-[Bécs]újrhelyi pályának [értsd: vasútvonalnak] megnyitásakor [1847. augusztus 20-án] is, mint Sopron megye követe mutatattott be egy Bécsből jött excellenciás úrnak.” Pesti Hírlap, 1847. november 12. 316.

⁶ Az erőviszonyok előzetes felmérése következtében mutatott passzivitás nem volt kivételes, ugyanígy történt az ellenzék részéről pl. Bács-Bodrogon és Csongrádban, a kormánypárti oldalon pl. Szabolcsban és Zemplénben.

⁷ Pesti Hírlap, 1847. november 12. 316./Budapesti Híradó, 1847. október 19. 269.

⁸ Pesti Hírlap, 1847. november 12. 316.

⁹ Pesti Hírlap, 1847. november 12. 316.

¹⁰ Budapesti Híradó, 1847. október 19. 270.

¹¹ Pesti Hírlap, 1847. november 12. 317.

az ellenzéki voksok a két konzervatív jelölt között oszlottak meg,¹² a Budapesti Híradó tudósítása szerint azonban az ellenzék „megkért leányként huzakodva és Döry Elektől a mennyasszonyi ajándékot követelve mohón kapott az alkalmon”.¹³ Mindenesetre, a szavazati arányok alapján, mint azt később látni fogjuk, az ellenzéki választók többsége inkább Döryt támogatta.

Október 10-én, mikor már mindkét párt szavazói a követválasztás helyszínére, Sopron felé tartottak, elterjedt a hír, hogy előző nap este Széchenyi István Sopronba érkezett s követségre jelentkezik. A Széchenyi fivérek uradalmi ügyésze, Frank Márton – az Istvánnal és Lajossal történt bizalmas egyeztetést követően¹⁴ – felkereste Döry Eleket, hogy 3000 forint „vigaszdíjért” cserébe lépjen vissza a gróf javára: „de ezek erről mit sem akartak hallani, sőt cselet gyanítottak”.¹⁵ Másnap a Sopron felé tartó Paál-párti nemesség is értesült Széchenyi jelöltségéről, Széchenyi Lajos üzent ügyvédjének, Paál Jánosnak, mondjon le a követségről: Paál megtiszteltetésnek vette, hogy visszaléphet a gróf javára.¹⁶ Széchenyi szerint azonban Németh Károly kortesvezér, „a nagy cselszövő”, ellene áskálódott,¹⁷ ellenzéki érzelmű testvéreinek sikerült megosztania a választókat, mire a hangadók kénytelenek voltak újra Paál jelöltségét kitűzni, nehogy a szavazók a Döry-párthoz álljanak át. Mindeközben a Nagy- és Kiscenken átvonuló, Széchenyi ellen hergelt nemesség „a gróf nevével ékesített zászlókkal megkínáltatott, de azokat nemcsak el nem fogadták, sőt össze is tépték, borát kifolyatták”.¹⁸ Az események hatására Széchenyi „válságtanácskozást” tartott: Esterházy főispán azt javasolta neki, Paál mellett lépjen vissza Simon János alispán is, ő pedig Döry Ádámmal együtt vállalja el a követséget, ezt azonban Széchenyi elutasította. Később személyesen is egyeztettek a Döry fivérekkel, akik költségeik fedezése mellett hajlandónak mutatkoztak a visszavonulásra, Széchenyi megígérte, testvérei kifizetik őket, Esterházy pedig kezességet vállalt.¹⁹

¹² Pesti Hírlap, 1847. november 12. 317.

¹³ Budapesti Híradó, 1847. október 19. 270.

¹⁴ „Frank az első személy. Rohonczy nincs itt – Döry Eleknek 1000 vótuma [értsd: szavazata] van... pénzzel lehet. 3000 pengő. Azt hiszem, csirkefogó... mégis azt mondom: legyen – csak hogy ne az én nevemre. – Holnap a Rábaközbe megy...” Gróf Széchenyi István naplója. Szerk.: Viszota Gyula. I–VI. Budapest, 1925–1939. (Gr. Széchenyi István Összes Munkái X–XV.) (a továbbiakban: SZIN) 1847. október 9. (A naplóból vett idézeteket magyar nyelven közöljük saját fordítás vagy Oltványi Ambrus kötete alapján: *Széchenyi István: Napló*. S. a. r.: Oltványi Ambrus. Ford.: Jékely Zoltán, Györfly Miklós. H. n. [Budapest], 1978.)

¹⁵ Budapesti Híradó, 1847. október 19. 270.

¹⁶ „Kiválón viselkedik. Megtiszteltetésnek veszi, hogy átengedheti nekem a szavazatait.” SZIN 1847. október 11.

¹⁷ „Németh, úgy látszik, nem hívem, csak hogy nem maga agitál, hanem fivére útján.” SZIN 1847. október 11., vö. „Sokan, kik a föllépett gróf mellett színleg buzogni látszottak, alattomban bukását óhajtották, és ez konzervatív elvi következetesség.” Pesti Hírlap, 1847. november 12. 317.

¹⁸ Pesti Hírlap, 1847. november 12. 317.

¹⁹ „Szaladgálás! Esterházy herceg (nála ebédelünk) »Keresztül kell hajtánunk önt. Menjen Döryvel. Döry Lajos [helyesen: Ádám] kész reá. Simon maradjon vissza!« Én ezt nem akarom. – Később Döry Lajos [helyesen: Ádám]... és Elekkel. Az előbbi... Ha a költségek etc. Én: Ezeket megfizetik testvéreim. Esterházy herceg bizonyosságul.” SZIN 1847. október 11.

1. kép. Esterházy Pál arcképe. Theer Robert litográfija, 1850.
(Soproni Múzeum, Ltsz.: SOM-KP 55.65.1)

Kész volt tehát a terv a másnapi választásra a „nagytekintetű férfiak”²⁰ közbenjárásának köszönhetően: Paál János és Döry Ádám szándékukat a főispán előtt kijelentve visszalépnek a jelöltségtől, a nemesség pedig – 1843 mintájára – „szeretetének és ragaszkodásának jeléül” megválasztja a „bálványozott” felsőbüki Nagy Pált, ő a megtiszteltetést köszönettel visszautasítja és maga helyett Széchenyit ajánlja a választók bizalmába, több hangadó kifejezi támogatását, s így végül egyhangúan kimondják a gróf győzelmét. Széchenyi magabiztos volt a tervet illetően,²¹ csakhogy, amíg Paál valóban – többször is – kinyilvánította visszavonulási szándékát, „és pártjának ez által sokat ártott, és sok népet veszített”, addig a Döry-párt megakadályozta jelöltje visszalépését, mire Paál János „akarata ellen erőszakos felkarolására kényszerített”, azaz őt sem engedték lemondani.²² Széchenyi néhány kortestanyát személyesen is felkeresett, de olyan erős ellenállás támadt („egy kis öklözés és zászlótépés is volt, mi azonban nagyobbyszerű verekedést elő nem idézett”),²³ hogy a nemesség még Nagy Pál megválasztásától is elállt, miután kide-

²⁰ Budapesti Híradó, 1847. október 19. 270.

²¹ „Biztosnak hiszem magam a dolgomban.” SZIN 1847. október 11.

²² Budapesti Híradó, 1847. október 19. 270.

²³ Pesti Hírlap, 1847. november 12. 317.

rült, hogy Széchenyit fogja ajánlani.²⁴ A gróf, belátva vereségét és félve Paál bukásától és Döry győzelmétől,²⁵ elállt a követségtől: „*Feladom. – Vig kedéllyel, vig lélekkel. J'ai echappé bel. [értsd: kb. szépen megúsztam.] – Persze oda az ifonti illúziók a »biztos sikerről«... a veni, vidi, viciről!*”²⁶ Ezt követően Simon Jánost a megyeháza előtti, deszkákkal elkerített téren közfelkiáltással első követté választották, majd szavazatszámolás vette kezdetét:²⁷ Paál mérsékelt főlényel (1917-ből 1096 szavazattal, 821 voks ellenében)²⁸ „nyerte” el a második követi pozíciót. Széchenyi másnap vasúton Bécsbe távozott.²⁹

Az eset természetesen országosan ismertté vált, mindkét politikai oldal sajnálatát fejezte ki és veszteségként értékelte a történeteket. „Ha nem is vesszük számba személyes érdemeit, bármely konzervatív jelölt ellenében e hazában gróf Széchenyi megbukását részünkről az alkotmányos ügy veszteségének tekintjük” – rögzítette a Pesti Hírlap beszámolója;³⁰ „kipótolhatlan veszteség nélkülözni a jelest azon táblánál, melynek dísze és éke lett volna, hol a száz meg száz nehézségeken mindeddig és mindenkor hazafi kitűréssel diadalmaskodó leginkább biztosítható a sikert, mely igénytelen szó alatt hazánk boldogsága rejlik” – közölte a *Budapesti Híradó* tudósítása.³¹ Mindeközben a kudarcért mindkét tábor a másikat okolta. „Ez alkalommal föllépett követségi jelöltül gróf Széchenyi István Öexcellenciája is. Azonban a konzervatív pártnak sikerült őt megbukatni”³² – szólt az ítélet

²⁴ Budapesti Híradó, 1847. október 19. 270., vö. Rohonczy Ignác jelentésével: Gróf Széchenyi István írói és hírlapi vitája i. m. CCXLIV.

²⁵ Gróf Széchenyi István írói és hírlapi vitája i. m. CCXLIV.; „Most kezdődnek aggályaim, hogy Döry megveri Paált.” SZIN 1847. október 12.

²⁶ SZIN 1847. október 12.

²⁷ „A második követre nézve a vélemények kétféle oszolván, miután Öhercegsége a felkiáltásból a szótöbbséget tökéletesen ki nem vehette, a választást szavazás alá bocsájtván, a szavazatok öszveszedésére” választmányi tagokat nevezett ki Zichy Henrik gróf (1812–1892) mosoni főispán (répcemelléki választmány), valamint felsőbüki Nagy Pál táblabíró (rábaközi választmány) elnöklete alatt. Magyar Nemzeti Levéltár Győr-Moson-Sopron Vármegye Soproni Levéltára. IV. 1. a. Sopron vármegye nemesi közgyűlésének jegyzőkönyvei / Protocollum I. Comitatus Soproniensis (a továbbiakban: SJK) 1847. (Tomus XCI.) 1847:4611., közli *Sümeghy Dezső – Dominkovits Péter: Sopron vármegye követei a rendi országgyűléseken, 1580–1847. Arrabona – Múzeumi közlemények, 45. (2007) 2. sz. 23–24.*

²⁸ „Mely választmányok tisztjukben eljárván, miután jelentésükből kitetszett volna, hogy a rábaközi választmány előtt Paál János táblabíró úrnak részére 70, Döry Ádám főbíró úrnak 712, a répcemelléki választmány előtt Paál János táblabíró úrnak 1026, Döry Ádám főbíró úrnak 109, és így öszvesen Paál János táblabíró úrnak részére 1096, Döry Ádám főbíró úrnak részére pedig 821 szavazat volt.” SJK 1847. (Tomus XCI.) 1847:4611., közli *Sümeghy – Dominkovits: Sopron vármegye követei i. m. 24.*, vö. „Széchenyi István gróf minden szavazat nélkül, Döry Ádám főbíró 840 szavazattal megbuktak.” Pesti Hírlap, 1847. november 12. 317., „Simon János első alispán egyhangú felkiáltással, Paál János táblabíró pedig 1900-on felül voksolt nemességnek 270 többségével választattak el követekké.” Budapesti Híradó, 1847. október 19. 270., „kétezer voksoló között győztünk mintegy 270 vokssal” Gróf Széchenyi István írói és hírlapi vitája i. m. CCXLIV.

²⁹ A választásról fennmaradt hírlapi tudósítások a történetmesélés lényegi pontjain egybecsengenek, sőt kiegészítik egymást. Az egyes történéseket Széchenyi naplója és Rohonczy Ignác jelentése is alátámasztja, illetve tovább árnyalja. A három nap eseménysora így viszonylag pontosan rekonstruálható.

³⁰ Pesti Hírlap, 1847. október 19. 255.

³¹ Budapesti Híradó, 1847. október 19. 270.

³² Pesti Hírlap, 1847. október 19. 255.

a Pesti Hírlap hasábjain. A Budapesti Híradó tudósítója szerint ugyanakkor az ellenzék, sőt maga a Pesti Hírlap soproni levelezője is Széchenyi ellen hergelte a választókat.³³ A gróf naplójában valóban több olyan esetet is említ, amikor ellenzéki szereplők agitáltak a személye ellen.³⁴ Mindenesetre a kudarc okát nem lehet kizárólagosan sem az egyik, sem a másik oldal nyakába varrni, a kialakult szituáció sokkal összetettebb volt ennél.

A Széchenyi mellett szóló tényezők

„Sopronból könnyen menne” – írta Széchenyi szeptember 22–23-án.³⁵ Nézzük meg először, milyen tényezők táplálták magabiztosságát.

1.) Hazai pálya. A helyben birtokos Széchenyi Sopron vármegyében is akkor vált széles körben ismertté, amikor az 1825–27. évi diétán megkezdte országos közéleti pályafutását. 1825. november 3-i Magyar Tudós Társaság alapítására tett felajánlása a vármegyében is komoly visszhangra talált. Niczky József (1774–1839) első alispán és országgyűlési követ az 1826. március 31-i közgyűlésen tett hivatalos jelentést az eseményről, Sopron rendjei elhatározták, hogy „ebbéli hazafiúi nagylelkűségét” levéllel köszönik meg, amire Széchenyi válaszolt is.³⁶ Az országgyűlés után előadott követjelentésben a második követ, felsőbüki Nagy Pál saját maga, s ezáltal a vármegye szerepére is utalva a következőképpen fogalmazott: „mi voltunk oly szerencsések, egy ily Tudós Társaságnak szükségét más pallérozottabb nemzetek példája szerint a cirkuláris tanácskozásokban [értsd: az alsótábla kerületi üléseiben] legelsőbben proponálni [értsd: indítványozni], úgy méltán dicsekedhetik ezen nemes megye, hogy kebelében született azon nagy hazafi, ki ezen propozícionkat [értsd: előterjesztésünket] szinte azon cirkuláris ülésben nyomban felfogván, nagy emlékezetű atyjának példája szerint 60.000 forintokat pengő ezüst pénzben ezen szent célra tüstént ajánlott.”³⁷ A közgyűlés hivatalosan felkérte Széchenyit, ajándékozza a megyének saját maga és édesapja portréját, amikkel a közgyűlési termet feldíszíthetik,³⁸ továbbá meghívták, hogy az egyik közgyűlésükön jelenjen meg személyesen is. A felkérésnek Széchenyi 1828. augusztus 26-án tett eleget: a jelenlévők éljenzéssel fogadták.³⁹ Innentől kezdve a gróf alkalmasszerűen vett részt a soproni közgyűléseken:

³³ Budapesti Híradó, 1847. október 19. 270.

³⁴ SZIN 1847. október 11–12.

³⁵ Széchenyi levele Zsedényi Edéhez, 1847. szeptember 22–23. Közli: Adatok gróf Széchenyi István és kora történetéhez, 1808–1860. Összeáll.: *Bártfai Szabó László*. II. Budapest, 1943. 603–605.

³⁶ Közli: *Viszota Gyula*: Gróf Széchenyi István és Sopron vármegye. Budapesti Szemle, 112. (1902) 310–312. sz. 34.

³⁷ Idézi: *Viszota*: Gróf Széchenyi István és Sopron vármegye i. m. 35.; A felajánlásról és felsőbüki Nagy Pál szerepéről összefoglalóan l. *Melkovics Tamás*: Felsőbüki Nagy Pál. Élete, politikai pályafutása és közeleti szerepvállalásának jelentősége. Vasszilvágy, 2013. 80–85.

³⁸ A megye 1833-ban még megismételte kérését, majd 1836-ban úgy döntött, hogy Széchenyi portréját saját költségen festeti meg. A kép az 1838. június 25-i közgyűlésen került a helyére a karok és rendek „közörméire”. *Viszota*: Gróf Széchenyi István és Sopron vármegye i. m. 39.

³⁹ Széchenyi naplójában így örökítette meg az eseményt: „Megyei közgyűlés Sopronban. Nagy tisztelettel adóznak nekem. Molnár Lajos, tisztii főügyész beszédet tart dicséretemre; én nagy zavarban válaszolok és ügyetlenül... A nyelvvel alig tudtam boldogulni.” SZIN 1828. augusztus 26.

ott volt például az 1829. október 12-i tisztújító ülésen, ahol Esterházy Miklós Ferdinánd herceg (1765–1833) főispán táblabíróvá nevezte ki.⁴⁰ 1831. január 24-én távollétében választották be a rendszeres bizottsági munkálatok, az úgynevezett operátumok véleményezésére kiküldött megyei választmányba,⁴¹ a kolerajárvány idején viszont személyesen is jelen volt, amikor 1831. szeptember 19-én tagja lett a megyei kolerabizottságnak: ebben a minőségében részt is vett a helyi védekezésben. Népszerűségét jól példázza, hogy 1836-ban, Szilassy József (1755–1836) halála után Sopron vármegye a koronaöri hivatalra Széchenyit javasolta: „mint katonai, mint a polgári pályán szerzett és a magyar hon láthatárán napsugáriként tündöklő érdemeit tekintvén, s ugyanezeknél fogva jövődjője is annak tántoríthatlan hívségében megbízván.” A megye kérésével az uralkodóhoz folyamodott, valamint véleményét a többi vármegyével is tudatta.⁴²

Az 1840-es években Széchenyit két nagyszabású vállalkozása kötötte Sopron vármegyéhez. Az 1840. július 13-i közgyűlésen a selyemhernyó-tenyésztés ügyében egy szederfa-egyesületről szóló tervet mutatott be, mire a rendek a gróf elnökletével egy választmányt neveztek ki – többek között – Rohonczy Ignác, akkori főjegyző, Simon János, akkori aljegyző részvételével.⁴³ Tervét később kiegészítette és *Selyemről* cím alatt meg is jelentette. 1841. július 22-én létrejött, július 26-án pedig meg is tartotta alakuló ülését és elfogadta alapszabályát az „előlegesen” 12 évre tervezett Sopron-Vasi Szederegylet: a résztvevők Széchenyi Istvánt elnökké választották.⁴⁴ Az egyesületnek ekkor már 332 tagja volt, a környék főnemességének jelentős része részvényes lett. Széchenyi – saját „gazdasági vállalkozása” révén – különösen szívén viselte az egyesület sorsát: két nagy toborzó körutat tett Sopron és Vas vármegyékben, de később is sokat fáradozott új tagok toborzásán, szederfák ültetésére földet vásároltatott, az egyesület igazgatójaként pedig svájci szakembert (Henking Henrik) alkalmazott. A selyemhernyó-tenyésztési mozgalmat igyekezett országos szintre emelni, a kezdeti lelkesedést követően ugyanakkor a helyi egyesülettel is egyre inkább gondjai akadtak, a magas pénzbeli befektetés ugyanis csak nagyon lassú és egyre bizonytalanabb megtérülést mutatott.

Az 1844. júliusi tisztújításon újra elnökké választották, de titkárának, Tasner Antalnak (1808–1861) szeptemberben már szomorúan panaszkolt: „A nyáron át csaknem megbukott a Sopron-Vasi Szederegylet! Azt is csak az imádság és az én pénzem tartja.”⁴⁵ 1845 elején az egyesület már súlyos gondokkal küszködött, az igazgató lemondott és egy másik egyesület is alakulóban volt – 1845 májusában jött létre, részben a régi egyesületi tagokból, részben új befektetőkből a Soproni Selyemtenyésztő Társaság. Az 1845. április 2-i

⁴⁰ Vö. SZIN 1829. október 12.

⁴¹ A Sopron vármegyei választmány észrevételeiről l. *Melkovics*: Felsőbüki Nagy Pál i. m. 132–144.

⁴² Részleteket l. *Viszota*: Gróf Széchenyi István és Sopron vármegye i. m. 50–51.

⁴³ Vö. SZIN 1840. július 13.

⁴⁴ Vö. SZIN 1841. július 26.

⁴⁵ Gróf Széchenyi István levelei. S. a. r.: *Majláth Béla*. III. Budapest, 1891. (Gróf Széchenyi István Munkái VI.) 313.

ülésen Széchenyi már a feloszlás mellett foglalt állást,⁴⁶ végül azonban az egyesület életben maradt, de gyakorlati tevékenysége szinte megszűnt, a gróf április 19-e után már nem vállalta tovább sem az elnöki, sem a választmányi tagsági feladatokat. Ettől függetlenül később is mindkét egyesületben szerepet vállalt, de csak járulékfizetőként, 1847-től pedig az egyesülés mellett kardoskodott.⁴⁷

A másik nagyszabású, közös érdekű vállalkozás Széchenyi és Sopron megye között az 1840. évi XL. törvénycikk értelmében az országon át megépítendő Bécs–Trieszt vasútvonal ügye volt. A vármegye és Sopron szabad királyi város 1842-ben közös küldöttséget menesztett az uralkodóhoz, hogy az új vasútvonal Sopront is érintse. Széchenyi elnöklete alatt, Högyész Pál (1790–1863) alispán részvételével egy másik delegáció József nádort kereste fel: járjon közben a siker érdekében. Széchenyi már az 1830-as évek második felétől fogva fáradozott a Bécsújhelyet Sopronnal összekötő vonal megépítése ügyében, a megvalósítás előkészítése azonban csak 1844-től vett érdemi lendületet. 1845 márciusának végére sikerült életre hívni a Sopron–Bécsújhelyi Vasúttársaságot, amely március 30-án tartotta meg alakuló ülését: elfogadták az alapszabályokat, Széchenyit elnökké, Rohonczy Ignác, akkori alispánt alelnökké, Tschurl Ede, soproni kereskedőt jegyzővé választották, továbbá elrendelték a munkálatok megkezdését. 1846 végén újabb akadályok hátráltatták az előrehaladást, Széchenyinek a pénzügyi nehézségeket kellett orvosolnia. A kitartó erőfeszítés 1847-re hozta meg gyümölcsét: augusztus 20-án nagy ünnepség keretei között Bécsújhelyről indulva kilenc kocsiból álló különvonat gördült be Sopron városába, ezt követően pedig megindult a rendszeres vasúti forgalom.⁴⁸ Az 1846-ban megnyitott Pest és Vác közti sínpálya után ez volt az ország második gőzvontatású vasútvonala, pár nappal megelőzve az 1847. szeptember 1-jén megnyitott Pest-Szolnok vonalat.⁴⁹ Széchenyi nem vett részt a megnyitó ünnepségen, október 5-én azonban már vonattal indult Sopronból Bécsbe,⁵⁰ hogy aztán 9-én immár határozott szándékkal utazzon vissza a követválasztásra.⁵¹

⁴⁶ Vö. SZIN 1845. április 2.

⁴⁷ Az egyesületről részletesen l. *Takáts Rózsa*: Széchenyi István és a selyemhernyó-tenyésztés. Agrártörténeti Szemle, 52. (2011) 1–4. sz. 233–242.

⁴⁸ Az ünnepségről részletesen beszámol Pannonhalmi Főapátsági Levéltár. VII. 5. *Chernel Kálmán*: Életpályám története. I. 52/1.

⁴⁹ A Bécsújhely-Sopron vasútról bővebben l. *Perkovácz Bódog – Kubinszky Mihály*: Széchenyi István és a Sopron–Bécsújhely-i vasút építése. Soproni Szemle, 11. (1957) 1–2. sz. 44–64.

⁵⁰ Széchenyi elégedett volt az eredménnyel: „Nagyszerű benyomást tett rám.” SZIN 1847. október 5.

⁵¹ Mindemellett érdemes megjegyezni, hogy Széchenyinek a Helytartótanács Közlekedési Osztályának vezetőjeként komoly érdemei vannak a Győr-Sopron postaút létesítésében: „Több ideje, hogy rendes postaközlekedés felállítása terveztetik Sopron és Győr között, és vajha létesülne már! Miután Sopron mintha külföldön volna, Buda-Pesttel, a hon szívével úgyszólván nincs is igazi összeköttetésben, mert hiszen egyik helyről a másikra rendszeren és idővesztés nélkül alig juthatni, levél pedig egyenes vonalban és kellő időben éppen nem érheti el célját.” Közli: *Viszota*: Gróf Széchenyi István és Sopron vármegye i. m. 71.; Ugyancsak említést érdemel, hogy 1847. júniusában Széchenyit bízták meg a győri Kis-Duna, a Rába, a Rábca és a Marcal folyók szabályozási munkálatainak levezénylésével.

Összességében elmondható, hogy Széchenyi nem Sopron megyei politikusként tett szert országos hírnévre, hanem országos hírű politikusként vett részt eseti jelleggel Sopron vármegye közéletében. Az 1830-as években még előszeretettel időzött cenki kastélyában, illetve Sopron városában is gyakori vendég volt,⁵² az 1840-es években azonban politikai tevékenysége már elsősorban Pest-Budához, illetve Pest-Pilis-Solt vármegyéhez kötötte, az évtized második felében – temérdek teendői mellett – már birtokain is csak keveset tartózkodott, ugyanakkor főként vállalkozásai révén, kiemelten a Szederegylet és a Bécsújhely-Sopron vasút vonatkozásában, folyamatos, élő kapcsolatban állt a vármegye vezetésével. Sopron rendjei időről-időre kinyilvánították rokonszenvüket, amikor megjelent a közgyűléseken a vármegye tanácstermében, amelyet 1838-tól kezdve saját portréja díszített, rendszeresen megéljenzték. A gróf joggal számíthatott a megyei nemesség jóindulatára, megbecsülésére és bizalmára. A helyi politikai erőviszonyokkal azonban csak felszínesen volt tisztában, ugyanakkor keze alá játszott az a nem elhanyagolható körülmény is, hogy említett vállalkozásainak és családi összeköttetéseinek hála, szinte a teljes politikai elitet személyesen ismerte, kapcsolatrendszerét ennél fogva könnyen mozgósítani tudta.

2.) Kapcsolati háló. „Esterházy herceg, két fivérem, Rohonczy azt mondják: menni fog kenterben. Ismerniök kell a terepet.” – jelentette ki Széchenyi 1847. október 11-én négy legfontosabb szövetségéséről. Esterházy Pál pár évvel volt idősebb Széchenyiné, 1807-től fogva diplomáciai szolgálatot teljesített, 1815-től kezdve hosszú éveken keresztül a bécsi udvart képviselte Londonban. Apja halála után, 47 évesen vette át a roppant családi örökséget: Fényes Elek 1847-ben megjelent országleírása szerint Sopron „megyének csaknem kétharmad részét bírja herceg Esterházy”.⁵³ A birtokokhoz ugyanakkor közéleti szerep is társult: a herceget 1834. szeptember 21–22-én iktatták be örökletes főispáni hivatalába, bár londoni megbízatása majd csak 1842-ben szűnt meg. Széchenyi régi ismertség, sőt barátság fűzte Esterházyhoz: angliai utazásai során kerültek bizalmi viszonyba, elsősorban neki köszönhette, hogy a legelőkelőbb társaságokba is betekintést, sőt bebocsátást nyerhetett. Ha kellett, Esterházy politikai kapcsolatait is megmozgatta Széchenyi céljai érdekében. Az 1840-es években kapcsolatuk színtere elsősorban Bécsbe tevődött át, a herceget sikerült megnyernie a lóversenyzés, vagy éppen a balatoni gőzhajózás ügyének. Amikor aztán – naplója tanúsága szerint – 1847. szeptember 18-án először vetődött fel benne a gondolat, hogy megyei követséget szerezzen magának, Békés és Sopron vármegye között vacillálva sokatmondóan jegyezte le: „Békés – ha akarnák, vagy Sopron... ha Esterházy Pál etc. akarja”.⁵⁴ Úgy ítélte meg, soproni sikere leginkább Esterházy akaratán múlik, aki gazdasági és politikai szempontból is uralma alatt tartja a

⁵² 1835. február 20-án Sopron szabad királyi város „polgárai közé mint tiszteleti tagot” iktatta be. Részleteket l. *Östör József*: Széchenyi István és Sopron. Soproni Szemle 6. (1942) 1. sz. 1–15.

⁵³ *Fényes Elek*: Magyarország leírása. I–II. Pest, 1847. II. 108.

⁵⁴ SZIN 1847. szeptember 18.

vármegyét.⁵⁵ Amikor aztán október 8-án Bécsben elhatározása véglegessé vált, tervébe másnap, október 9-én avatta be Esterházyt: „Közlök vele mindent... a soproni követség dolgában... Megfelelőnek találja.”⁵⁶ A herceg támogatása végig kitartott, október 11-én, miután a politikai helyzet képlékennyé, Széchenyi esélye pedig ingataggyá vált, Esterházy kijelentette: „Keresztül kell hajtanunk önt.”⁵⁷

Széchenyi testvérei közül Lajos tíz, Pál viszont csupán két évvel volt idősebb Istvánnál. Anyagilag mindketten támogatták testvérük egyes vállalkozásait. Lajos élete nagybik részét Bécsben töltötte, 1846-tól Zsófia főhercegné főudvarmestereként szolgált. Pálnak sem hivatali, sem közéleti ambíciói nem voltak, főleg a gazdaságával foglalatoskodott. Sopron vármegyében Lajos a horpácsi, Pál az iváni uradalmat bírta, s bár a helyi politikai ügyekben nem ők voltak a legtájékozottabbak, alkalmazottaikon keresztül komoly hatást tudtak kifejteni. Chernel Kálmán (1822–1891) szerint, akit 1844-ben Sopron vármegye tiszteletbeli jegyzőjévé neveztek ki, a „konzervatív párt élén Széchenyi Lajos[nak], Esterházy hercegnek ügyvédei az uradalmi tisztek seregével állottak.”⁵⁸ Amint láttuk, a kortesfeladatok terén kulcsszerep jutott a fivérek szolgálatában álló Frank Mártonnak és Németh Károlynak, de maga a követjelölt, Paál János is Széchenyi Lajos alkalmazottjaként tevékenykedett, visszaléptetése tehát borítékolható volt: „mulatságos volt Paál János követségi jelöltnek ingatag jellemű habozása, számtalanszor lemondott grófja kedvéért, és az unszoló sottogásoknak engedve ismét föllépett” – élcelődött a Pesti Hírlap tudósítója.⁵⁹ Széchenyi István elsőként Lajos bátyját avatta be tervébe még október 8-án: „Teljeséggel egyetért velem,”⁶⁰ majd 9-én este együtt érkeztek meg Sopronba, ahonnan azonnal másik fivérének, Pálnak üzent Apátiba (ma Gencsapáti).⁶¹

A negyedik kiemelt személy Széchenyi felsorolásában Rohonczy Ignác, Sopron vármegye adminisztrátora volt. Karrierje 1825-ben indult, ekkor nevezték ki másodaljegyzővé, 1829-ben aljegyzővé, 1836-ban főjegyzővé lépett elő, 1841-ben pedig már a másodalispáni pozícióig jutott, míg végül, az 1842-es tisztújításon felért a választott megyei hierarchia csúcsára, ő lett Sopron vármegye alispánja, majd az 1843–44. évi diétán országgyűlési követe is. Adminisztrátori kinevezését az 1845. április 21-i közgyűlésen hirdették ki. Megbízása részét képezte a megyék kormányzati megrendszabályozását célzó adminisztrátori rendszer bevezetésének:⁶² feltehetően Esterházy gyakori távolléte miatt látták

⁵⁵ Feltehetően erre a helyzetre célozgatott a Pesti Hírlap helyi tudósítója is, amikor megjegyezte: „nálunk cselszövényekben ügyes, valamint hatalmas kéz intézi az egész famózus [értsd: nevezetes/hírhedt] gép mechanizmusát.” Pesti Hírlap, 1847. november 12. 317.

⁵⁶ SZIN 1847. október 9.

⁵⁷ SZIN 1847. október 11.

⁵⁸ Chernel: Életpályám i. m. 39/2.

⁵⁹ Pesti Hírlap, 1847. november 12. 317.

⁶⁰ SZIN 1847. október 8.

⁶¹ SZIN 1847. október 9.

⁶² Az adminisztrátori rendszerről l. *Csizmadia Andor*: Az adminisztrátori rendszer Magyarországon és a Fejér megyei adminisztrátorság. In: *Fejér Megyei Történeti Évkönyv* 8. Szerk.: Farkas Gábor. Székesfehérvár, 1974. 233–274.

szükségét az erősebb politikai kontrollnak. Rohonczy édesapjához, Rohonczy Jánoshoz (1775–1842) hasonlóan⁶³ ellenzéki és reformérmű politikusként kezdte pályáját, miután 1837-ben Pinnye központtal birtokadományban részesült, politikai nézeteiben egyre gyorsuló ütemben a konzervatív irányba tolódott el⁶⁴ s lett végül szinte teljhatalmú kormánymegbízott, valamint a Konzervatív Párt alapító tagja. Chernel Kálmán, Rohonczy egykori joggyakornoka, majd országgyűlési írnoka szerint: „Noha Rohonczy Ignácnak személyesége, főképpen gunyoros hangja, összes viselkedése a közeledőt hidegen hagyta, s általában erőltetett nyájassága vonzalmat maga iránt nem ébreszthetett, mégis azon elismerést még ellensége sem tagadhatta meg tőle, hogy az eszes, éles elméjű férfiú nemcsak erélyes buzgalmű, ügyes tisztviselő volt, hanem lelkiismeretes becsületességgel vezette hivatalát, kit megvesztegetni nem sikerült.”⁶⁵ Rohonczy Széchenyi minden helyi vállalkozásában vezető szerepet vállalt. Már az 1830-as évek közepén kapcsolatba kerültek a Soproni Gőzmalom Társaság ügyében,⁶⁶ az 1840-es években pedig egyfelől közösen fáradoztak a Szederegylet felállításán, majd az egyesület életben tartásán, másfelől elnök-alelnök munkamegosztásban irányították a Sopron-Bécsújhelyi Vasúttársaságot. Nem véletlen, hogy a Sopron megyei követség kapcsán Széchenyi első körben, 1847. szeptember 21-én Rohonczynál puhatolózott.⁶⁷

Széchenyi tervét tehát egyaránt pártolta Sopron vármegye nagyhatalmú főispánja és a helyi tisztviselői ranglétrát végigjárt adminisztrátora, miközben a többségben lévő konzervatív erők hangadói döntően Esterházy, valamint a Széchenyi fivérek szolgálatában álltak. És akkor Széchenyi támogatói között még nem ejtettünk szót egyrészt Pejachevich Márk grófról (1818–1890) Gyüleviz (ma Zsira) birtokosáról, akinek társaságában Széchenyi október 10-én kocsizta körbe a megyét;⁶⁸ másrészt a másik követjelöltről, Simon Jánosról, aki 1845-ben Rohonczyt váltotta az alispáni székben, s aki ugyancsak régről ismerte Széchenyit, együttműködtek például a Szederegylet dolgában;⁶⁹ harmadrészt pe-

⁶³ Rohonczy János Veszprém vármegyében futott be gyorsan emelkedő megyei karriert, amit elsősorban heves ellenzékiességének, az 1822–1823. évi megyei ellenállás idején játszott szerepének köszönhetett. 1825-ben, majd még két alkalommal országgyűlési követé választották, 1827-től pedig hét éven át alispánként irányította a vármegyét. Személyéről l. *Pálmány Béla*: A reformkori magyar országgyűlések történeti almanachja, 1825–1848. I. Budapest, 2011. 1126–1127.

⁶⁴ Egy 1843-as követválasztási vers szerint: „Hajdan liberális, mostan nem rojális | Sem arisztokrata, hanem ez is, az is.” Közli *Horváth Zoltán*: Követválasztási gúnyvers 1843-ból. Soproni Szemle 18. (1964) 1–4. sz. 72.

⁶⁵ *Chernel K.*: Életpályám i. m. 31/3.; Rohonczy pályájáról és adminisztrátori éveiről bővebben l. *Molnár András*: Egy kortesdal politikai háttere. Sopron vármegye és az adminisztrátori rendszer, 1845–1848. Soproni Szemle, 47. (1993) 1–4. sz. 61–67.

⁶⁶ Részleteket l. *Viszota Gyula*: Gróf Széchenyi István és a soproni gőzmalom. A Magyar Mérnök- és Építész-Egylet Közlönye, 43. (1909) 11. sz. 255–262.

⁶⁷ SZIN 1847. szeptember 21., Széchenyi feljegyzése szerint terve ekkor még „semmi visszhangra nem talált”, pedig az egyeztetést követő napokban rögzítette a „Sopronból könnyen menne” kijelentést.

⁶⁸ SZIN 1847. október 10.

⁶⁹ Személyéről bővebben l. *Dominkovits Péter*: Pályaképek. Sopron vármegyei tisztviselők 1848-ban. In: Emlékezet, kultusz, történelem. Tanulmányok az 1848/1849-es forradalom és szabadságharc 150. évfordulója alkalmából. Szerk.: Hudi József, Tóth G. Péter. Veszprém, 1999. 100–101.

dig felsőbüki Nagy Pálról, akinek tekintélyére Széchenyi bizton számíthatott: az 1807. évi országgyűlésen képviselte először Sopron vármegyét, 1825-ben, 1830-ban, 1832-ben és 1839-ben ismételten ő utazott Pozsonyba, 1808-ban, 1811-ben és 1843-ban pedig megválasztását követően maga lépett vissza a követségtől.⁷⁰ Az évek során kiépített kapcsolatrendszer tehát táplálta Széchenyi magabiztosságát, amit a számára biztosított kormányzati támogatás még tovább erősített.

3.) Kormányzati hátszél. Amikor Széchenyi szeptember 21-én Békés vonatkozásában Wenckheim Béla bárónál (1811–1879), Sopron kapcsán pedig Rohonczy Ignácnál érdeklődött, aznap Wirkner Lajos (1800–1882) kancelláriai tanácsossal is egyeztetett. Tudta, hogy Sopronban kormánypárti siker várható, abban az esetben kívánt belekezdeni terve megvalósításába, ha azt Bécsben is támogatják, de legalábbis tudomásul veszik: „Csak akkor akarok most lépéseket tenni, ha beleillenek Apponyi kombinációjába.”⁷¹ Ennek megfelelően, mielőtt Bécsből elindult volna Sopronba, Apponyi György gróf főkancellárral akart egyeztetni. Október 8-án délelőtt beszélt vele, de akkor még nem volt teljesen biztos a dolgában, így a lehetőséget elszalasztotta, délután pedig már nem találkoztak: a főkancellárt testvéréhez, Lajoshoz várták, ám ő csak komornyikját küldte el. Másnap ráadásul a kancellárián azt az információt kapta Széchenyi, hogy Apponyi csak a következő napon fog bejönni Bécsbe, így a további idővesztés elkerülése végett maga ment ki hozzá Badenbe, ahol hosszabb várakozás után lojális hangnemben közölte vele a tervét: „Te vagy a főnököm – nélküled nem akarok semmit etc.” Apponyi a következő választ adta: „Én nem mertelek volna téged ily nagy áldozatra kérni... de ha te magad etc. akkor semmi akadály.” Három levéllel látta el Széchenyit: egyik Rohonczynak, másik Simon Jánosnak, a harmadik testvérének, Széchenyi Pálnak szövegezték.⁷² Amikor tehát este Széchenyi egy vasúti kocsin begördült Sopronba, magabiztossága egyáltalán nem volt légből kapott naivitás: a szükséges teendők elvégzése után „nyugodtan” mehetett Cenkre, abban a tudatban, hogy pár nap múlva Sopron vármegye országgyűlési követe lesz.⁷³

A Széchenyi kudarcához vezető tényezők

Másnap azonban már nem volt ennyire derűlátó: „Sok esélye van, hogy nem kapok többséget...” Közben felmérte a kudarcra járó politikai kockázatot is: „Akkor... ha nem leszek az – mert nem tudok az lenni... hatalmas sebet kaptam.”⁷⁴ A továbbiakban térjünk át a kínáló magyarázatokra, miért nem sikerült Széchenyi terve.

⁷⁰ Személyéről részletesen l. *Melkovics: Felsőbüki Nagy Pál i. m.*

⁷¹ SZIN 1847. október 8.

⁷² SZIN 1847. október 9.

⁷³ A kormányzat egyébként nem várt túl sokat Széchenyi követségétől, de támogatásukat teljes mértékben megadták neki. Részleteket l. *Velkey Ferenc: Egy „rettentő döntés” háttéréről. Miért „támadt kedve” Széchenyi Istvánnak 1847 őszén „követnek menni”? In: Történeti Tanulmányok XVI. Szerk.: Velkey Ferenc. Debrecen, 2008. 225–288.*

⁷⁴ SZIN 1847. október 10.

1.) Vészes időhiány. Szógyény Marich László szerint maga Széchenyi is a kései fellépéssel magyarázta a kudarcot: „a választás után egyenesen Bécsbe jött s nálam megjelenvén, soproni fellépésének meghiúsultát az előkészületek hiányosságával s elkésésével mentegette.”⁷⁵ Mentve a menthetőt, ekkor közölte pótötletként a – később sikerre vitt – mosoni követség gondolatát. Rohonczy ugyancsak így szabadkozott Apponyinak írt jelentésében: „Szégyennel kell Excellenciádnak jelenteni, hogy gróf Széchenyi Istvának minden kitelhető erőködés mellett a nemesség között pártot csinálni képesek nem voltunk, [...] Ha három nappal előbb jön gróf Széchenyi, bizonyosan kivisszük elválasztását, de ily hamar a soproni nemességet nem lehet fordítani.”⁷⁶ Hasonlóan értelt a Budapesti Híradó tudósítója is: „Senki se okozza Soprony megye derék nemességét, sőt tisztelje aberrációja mellett azon erős jellemet, hogy amit egyszer szívében ápol, amellet állhatatosan megmarad, mert erős szívben és lélekben, és 24 óra alatt változtatni szándékát vajmi nehéz.”⁷⁷ Kétségtelen, hogy Széchenyiben október 8-án született meg az elhatározás, majd egy napot még várakozott, hogy Apponyi ráüsse a pecsétet a tervre, október 9-én este érkezett meg Sopronba, a választók pedig október 10-én és 11-én értesültek szándékáról: ekkor már kevesebb mint két nap volt hátra a választásig. Önmagában az idő szorítása azonban nem magyarázza meg a nemesség viselkedését, akik egyáltalán nem kértek Széchenyi jelöltségéből.

2.) Ellenséges hangulat. Széchenyi fellépését követően minden oldalról megindult az ellenagitáció. A szólamok között találunk olyanokat, amik inkább az ellenzéki választókat célozták. Széchenyi naplója szerint közeli jó ismerőse, Viczay Héder gróf, a főrendi ellenzék egyik fontos szereplője, az Ellenzéki Kör tagja és a helyi ellenzék egyik vezérégyénisége is Széchenyi ellen hangolt: „A bécsi minisztert akarjátok megválasztatni?”⁷⁸ Széchenyi azzal, hogy 1845-ben elvállalta a Helytartótanács rendi jóváhagyás nélkül felállított Közlekedési Osztályának vezetését, az ellenzék szemében kormánytisztviselővé vált, aki végképp eltávolodott korábbi nézeteitől, miközben a konzervatívokhoz közeledett: követségével ennél fogva a kormány érdekeit támogatná az alsótablán. Egy másik

⁷⁵ Idősb Szógyény-Marich László i. m. 45.

⁷⁶ Gróf Széchenyi István írói és hírlapi vitája i. m. CCXLIV.

⁷⁷ Budapesti Híradó, 1847. október 19. 270.

⁷⁸ Széchenyi naplója oldallapjára jegyezte fel: „Ebben van valami finesz”. Viczayt még aznap este zavarba hozta, amikor nyíltan beszélt vele terveiről. SZIN 1847. október 11.; Ebben a kontextusban érdekes Horváth Mihály érvelése: „a konzervatív párt leginkább azon okból buktatta meg, mivel e párt, a felelősség eszméjétől idegen, a kormány tekintélye csökkenésének tartá, ha egy főhivatalnok egy padra ül a követekkel, kik jobbára megyei hivatalnokok lévén, a kormányzékai titkárokkal egyrangúaknak tekintettek. Ily sajnálatos előítélet a kormány és konzervatív pártban azt bizonyítá, hogy e párt tagjaiban az alkotmányosság eszméi mélyebb gyökereket még nem vertek; hogy e párt tagjai még nem győződtek meg arról, miként a fő kormányhivatalnokok közvetlen részvéte a törvényhozásban, nemcsak korántsem süllyeszti a kormány tekintélyét, hanem ellenkezőleg, csak akkor állíthat elő szebb eredményeket a törvényhozásban, ha a nemzeti kormány orgánumai annak küzdhomokán szemközt állva vitatkoznak az ország közügyei fölött.” *Horváth Mihály*: Huszonöt év Magyarország történetéből, 1823–1848. 3. kiad. III. Budapest, 1886. 245–246.

helyi ellenzéki főszereplő és vezérszónok, Lukinich Mihály⁷⁹ azzal érvelt: „Csak azért akar választatni, hogy Kossuthot ledorongolhassa.”⁸⁰ S bár Széchenyi nem kizárólag Kossuth jelöltsége miatt indult el a követválasztáson, a követség gondolata legelőször saját politikai helyzete vonatkozásában fogalmazódott meg benne, fellépése sokakban Kossuth-ellenes lépésként rögzült: „Követ óhajtok lenni... mert Kossuthot megválasztják.”⁸¹ Helyi ellenzéki szereplők már korábban is tudtára adták Széchenyinek, hogy neheztelnek rá. 1847. február 25-én fejére olvasták: „Széchenyi István azelőtt inkább a publikum mellett volt, – most azonban a császár mellé állott, – mert palatinus [értsd: nádor] akar lenni. – De István [értsd: István főherceg] lett. Most Széchenyi haragszik... Nagy pártja van a Tisza mentében... de kisodorják.”⁸² 1847. április 15-én pedig felelősségre vonták: „Sopron megye, pecsovicus [értsd: konzervatív, kormánypárti] megye – ect. Mégis a gróf mindennek oka!”⁸³

A konzervatív választó nemességet a nemesi adózás témájával lehetett leginkább feltüzelni: „Széchenyi Istvánt akarjátok? Őt, ki meg akarja adóztatni a nemest?”⁸⁴ Ez a kijelentés ráadásul nem volt alap nélküli. Széchenyi 1843-ban a Jelenkor hasábjain egy teljes cikksorozatot szentelt a témakörnek, sőt megjelent külön kötete is „Adó és két garas” címmel. Az 1843–44. évi országgyűlés idején így akarta kimozdítani a köztelherviseles ügyét a holtpontról: egy 100 milliós nagy államkölcson felvételét javasolta, amelyet közérdekű beruházásokra, valamint nemesi gazdaságok fejlesztésére lehetne fordítani, továbbá a jobbágyoknak az önkéntes örökváltsági szerződések megkötéséhez is tudna hitel felvételi lehetőséget teremteni. A terv megvalósításához egy ideiglenes (holdanként két garasos) birtokadó bevezetését indítványozta, ami évi ötmilliós bevételt generálhatna. Sopron vármegye nemessége az 1843-as követutasításában⁸⁵ elutasította a háziadó, tehát a vármegyének fizetett adó elvállalását. Amikor 1844 tavaszán, Széchenyi ötlete került napirendre, annak tárgyalását – a közszükségek tárgyában kiküldött országos választmány munkájának befejezéséig – elhalasztotta, 1844. szeptember 27-én pedig – a helyi választmány véleményének is ellentmondva – leszavazta: „a karok és rendek a

⁷⁹ A soproni „szabadelvű párt részéről Niczky Sándor, Lukinich Mihály és Pál, Bezerédj István (a tolnai derék követ), Pathy István, Káldy József s a jegyzőség összes tagjai szerepeltek a vitatkozások küzdterén, s az ellenpárttal keseredett szóharcot vezettek, anélkül azonban, hogy a szétágazó elvű vélemények és pártállások személyes ellenségeskedésbe vágtak volna át.” *Chernel K.*: Életpályám i. m. 39/2.

⁸⁰ SZIN 1847. október 11.

⁸¹ SZIN 1847. október 11., döntésének háttérét részletesen l. *Velkey*: Egy „rettentő döntés” háttéréről i. m.

⁸² SZIN 1847. február 25.

⁸³ SZIN 1847. április 25., Széchenyi dühöngött: „Csinyáljatok világot!« – ők meggyújtják a házat; ... én: megálljatok szerencsétlenek!... ők: »Hiszen te parancsoltad...! Aposztata!«”

⁸⁴ SZIN 1847. október 11.

⁸⁵ Széchenyit az 1842. július 18-i közgyűlésen felkérték, vegyen részt a követutasítást készítő választmány munkájában: a felkérést „a tisztelt gróf örömmel fogadván, a választmány munkálódásaiban szíves részvételét ajánlá ugyan, a munkálatok megkezdését azonban a jelenleg napirenden levő és hazánk átalakulását tárgyazó kérdéseknek az irodalom mezején szenvedéllyel vegyített vitatása tekintetéből” későbbre halasztani javasolta. Idézi *Vizsota*: Gróf Széchenyi István és Sopron vármegye i. m. 66.

választmányi munkálatban éppen nem osztozván, az érintett országos választmányi munkálatot egészen elmellőzni óhajtják, és valamint azt, mint az ősi és vérrel szerzett, századok alatt fennálló nemesi jogok és szabadságoknak megsemmisítésére, sőt az egész hazai alkotmánynak felforgatására vezető adóztatási tervezetet, úgy minden rendes adó színet viselő fizetés alá vonatását célzó bármely egyéb ilyenmű intézkedéseket is egyáltalán fogva sem most, sem jövőre, soha semmi szín alatt el nem fogadnak, meghagyatják tehát követuraknak, hogy e munkálat felvételét kitelhetőképp ellenezzék, felvétetvén mégis, el ne fogadják.”⁸⁶ A konzervatívok vezérszónoka aznap Cziráky János gróf (1818–1884) kancelláriai titkár, Cziráky Antal gróf (1772–1852), korábbi országbíró fia volt, aki első sorban ugyan Fejér megyében politizált, de két év távollét után – nyilvánvaló szándékkal – becsatlakozott a közgyűlés munkájába: „kötelességének ismeri mindannyiszor, valamikor fölöttünk vészfellegek tornyosulnak, közöttünk megjelenni s lehető menekülésünkre tanácsával segélyünkre lenni.” A Pesti Hírlap tudósítója szerint szokatlan módon az ülést rendkívüli érdeklődés övezte, bár nagyobb vita nem alakult ki, „mert hiszen a nagy többség akarátja minden vitatkozást feleslegessé” tett.⁸⁷ Széchenyi pár nap múlva, 30-án értesült a soproni vereségről, amit egyértelműen Cziráky számlájára írt.⁸⁸

Az adózásellenes hangulat később sem lankadt Sopron megyében, a nemesség az 1847-es követutasításban ugyancsak elzárkózott a köztelherviselés gondolatától. Erre a választás napján maga Széchenyi is ráeszmélt: „Rettentő aggályaim voltak. Utasítás adó ellen! S hivatalom kötelez forrásokról gondoskodni. Összeütközésbe kerültem volna! Mégis szívesen mentem volna, minthogy de facto nyert volna velem egy elv a helyzetnél fogva (mint aki úgyszólván ministre des travaux publics [értsd: a közmunkák minisztere]).”⁸⁹ Az előzmények ismeretében tehát nem volt elhibázott taktika Széchenyi ellen a nemesség megadóztatásával lázítani a tömegeket. Az ellenséges hangulatban aztán számos képtelenség is hihetővé vált: meggyanúsították, hogy a Tisza szabályozás ügyében Bécsben kérelmezett egymillió forintos összeggel személyes ambícióit igyekszik kielégíteni, cserébe az osztrák államadósság egy részének átvállalását fogja az országra rákényszeríteni: „Az ellenzék némely egyénei a német adósságnak szándékolt nyakunkba kerítésével agítottak, sokan az adóval.”⁹⁰

A Széchenyi-ellenes hangulatkeltésnek végezetül voltak olyan elemei, amelyek egyaránt hatottak az ellenzéki és a kormánypárti szavazókra: „Széchenyi Istvánt akarjátok? [...] kinek egyébiránt is van a főtáblán helye?”⁹¹ – azaz: „oly követ kell nekünk, ki közölünk

⁸⁶ Pesti Hírlap, 1844. október 10. 696., vö. *Viszota*: Gróf Széchenyi István és Sopron vármegye i. m. 69.

⁸⁷ Pesti Hírlap, 1844. október 10. 696.

⁸⁸ SZIN 1844. szeptember 30.

⁸⁹ SZIN 1847 október 12.; Széchenyit egyébként nem különösebben foglalkoztatta, hogy követutassítás fogja megkötni a kezét. A mosoni utasítást is csak megválasztása után ismerte meg, az országgyűlés idején azonban nem sokat törődött a megye akaratával. *Velkey*: Egy „rettentő döntés” háttéréről i. m. 230–232.

⁹⁰ Gróf Széchenyi István írói és hírlapi vitája i. m. CCXLIV., a Budapesti Hírlap szerint éppen a Pesti Hírlap tudósítója vádolta mindezzel, vö. SZIN 1847. október 11.

⁹¹ SZIN 1847. október 11.

való, és tudja, mi baja és szüksége a nemességnek”⁹² – más megfogalmazásban: „nem kell nekünk nagyúr követnek, hanem nemesember, ki tudja szükségünket, a gróf menjen a grófok közé, nekünk nem kell.”⁹³ Az érvrendszer a köznemes-főnemes ellentétre bázisozott, sikerrel.⁹⁴ Az eredményességhez természetesen hozzájárult Sopron vármegye társadalmi- és birtokszerkezete is. Fényes Elek adatai szerint Sopron a 46 magyar vármegye közül a legsűrűbben lakott törvényhatóságnak számított:⁹⁵ a nemesség száma (12.808 fő), az 1845-ben összeírt 3202 szavazó nemes aránya az össznépességhez viszonyítva átlag alatti, a vármegye méretével szembeállítva viszont inkább átlag feletti volt.⁹⁶ Emelítettük már, hogy a vármegye jelentős részét Esterházy herceg birtokolta, ha azonban alaposabban megnézzük a birtokszerkezetet, akkor még aránytalanabb a kép. Az 1767-es úrbérrendezés idején Esterházy Miklós herceg (1714–1790) a megye úrbéres földterületének 56,66 %-ával, úrbéres népességének 67,34 %-ával rendelkezett. A másik két legnagyobb birtokossal, gróf Széchényi Antallal (1714–1767) és a győri püspökséggel együtt (a birtokosok 2 %-a) az úrbéres földterületek csaknem kétharmadát birtokolták. A 100 hold alatti tulajdonosok (a birtokosok 61,33 %-a) a földterületek mindösszesen 1,66 %-ával, míg az 1000 hold alattiak (a birtokosok 88 %-a) is csak 10,43 %-ával rendelkeztek.⁹⁷ Ez az 1848-ig tartó korszakra jellemző szerkezeti kép a dunántúli megyék szinte mindegyikében megfigyelhető, de Sopron vármegyében a nagybirtok túlsúlya (Esterházy herceg és gróf, Széchényi, Festetics, Cziráky, Viczay, Meskó, Niczky, Zichy, Pejacsevich)⁹⁸ olyan mértékben nyomasztó, hogy arra országosan is kevés példa van.⁹⁹

⁹² Budapesti Híradó, 1847. október 19. 270.

⁹³ Pesti Hírlap, 1847. november 12. 317.

⁹⁴ A főnemesség és a köznemesség ellentéte országos szinten is megfigyelhető volt, jó példák erre az országgyűlés megreformálását is magában foglaló közpolitikai bizottság javaslatának megyei vitái az 1830-as évek legelején. Annak érdekében, hogy a vármegyéket irányító birtokos köznemesség tovább erősítse pozícióit, korlátozta volna a személyi jogon meghívott főnemesség felsőtáblai részvételét. A legtöbb megye így támogatta egy földbirtokhoz kötött vagyoni korlát bevezetését, de az előirányzott küszöböt általában túl alacsonynak tartotta, azt 100 és 500 közötti jobbágytelekben határozták volna meg, s ezzel párhuzamosan a cenzust az egész nemességre kiterjesztették volna. Sopronban 200 jobbágyteleknek megfelelő allodiális vagy úrbéres földbirtokban határozták meg a cenzust: „a jó birtokos országlakosai a törvényeknek szoros megtartását már boldogabb helyzetetések miatt is jobban kívánnyák, egyszersmind azon késértésről, hogy meggyőződésekkel és lelkiismeretjekkel meg nem egyező voksokat [értsd: szavazatokat] adjanak, a szűkölködőktől jobban mentesek.” Részleteket l. *Melkovic Tamás*: Rendi vagy politikai érdek? A közpolitikai munkálat és a felsőtábla mágnásai a reformkorban. In: *A magyar liberalizmus gyökerei és a rendszeres bizottsági munkálatok. Adalékok az operátumok történetéhez.* Szerk.: Heil Kristóf Mihály. Budapest, 2023. 61–80.

⁹⁵ *Fényes*: Magyarország leírása i. m. I. 20–24. Az 52 megyéből csupán Varasd volt sűrűbben lakott.

⁹⁶ *Fényes*: Magyarország leírása i. m. II. 108., vö. *Horváth Zoltán*: A jobbágyvilág alkonya Sopron megyében. Budapest, 1976. 174–175.

⁹⁷ Az úrbéres birtokviszonyok Magyarországon Mária Terézia korában. I. (Dunántúl) Szerk.: *Felhő Ibolya*. Budapest, 1970. 221.

⁹⁸ *Fényes*: Magyarország leírása i. m. II. 108

⁹⁹ Az úrbéres birtokviszonyok i. m. 221.

Sopron vármegyében hagyományosan szinte mindig a helyben birtokos köznemeségből kikerülő, éppen hivatalban lévő alispánt küldték első követként az országgyűlésre, 1790-től kezdve minden egyes országgyűlésen így jártak el.¹⁰⁰ 1847-ben sem volt tehát meglepő, hogy Simon János alispánt közfelkiáltással választották meg, a második követi pozíció vonatkozásában azonban első alkalommal fordulhatott volna elő, hogy Sopron rendjei Széchenyi István személyében főnemest delegálnak Pozsonyba. Ez a gyakorlat országos szinten sem volt megszokott, de azért kivételesnek sem számított. Ha végignézzük az 1790 és 1812, illetve az 1825 és 1848 között összeült 14 országgyűlés összesen több mint 700 fős követi névsorán, akkor csupán 44 (nagyságrendileg 5–6%) olyan mágnást találunk, akiket a 46 magyar vármegye valamelyikében követte választottak.¹⁰¹ Ebből a 46 megyéből összesen 26-ban fordult elő ilyen eset: ha megnézzük ezen törvényhatóságok földrajzi elhelyezkedését, akkor csupán hét olyan megyét találunk, amelyek valamelyik dunai kerülethez (dunántúli, dunáninnyi) tartoztak, a döntő többség a tiszántúli vagy a tiszáninnyi kerületből került ki.¹⁰²

Amennyiben csak a dunántúli megyéket tekintjük, akkor az 1847-es követválasztásokig összesen két győztes főnemest tudunk megnevezni: Vas vármegyében Sigray József grófot (1770–1830), aki 1805-ben és 1811-ben, Moson vármegyében pedig Széchenyi mostohagyermekének a féltestvérét, Zichy Hermann grófot (1814–1880), aki 1839-ben nyerte el a követi pozíciót. Elmondhatjuk tehát, hogy a dunántúli megyéknél szinte precedens nélkül állt, hogy egy grófot, egy bárót, vagy egy herceget küldjenek az országgyűlésre. A Széchenyi-ellenes soproni indulatkeltés tehát könnyen elérhette célját, feltehetően már a konzervatív pártszakadás is erre a társadalmi ellentétre vezethető vissza: míg Döry Ádám a birtokos köznemesség képviselője, addig Paál János Esterházy főispán és Széchenyi Lajos, tehát a helyi főnemesség jelöltje volt. A kialakult helyzetet aztán még tovább bonyolította a közelgő, 1848-ban esedékes tisztújítás.

3.) Helyi ambíciók. A Pesti Hírlap tudósítása szerint a szokatlan politikai aktivitást már Széchenyi fellépése előtt is a hivatalokért folyó küzdelem korbácsolta fel: „Az egész ügy felette kényes kérdéssé vált, csirájában hordván a közelítő tisztválasztás kétes

¹⁰⁰ Sőt, ez a szokás korábban is megfigyelhető, vö. *Sümeghy – Dominkovits*: Sopron vármegye követi i. m.

¹⁰¹ A névsorban szereplők többségét csupán egy alkalommal választották meg, egynél többször csak 14 fő tudott diadalmaskodni: ebből a szűk körből is kiemelendő Andrassy György gróf (1797–1872), aki Torna; De la Motte Károly gróf (1780–1852), aki Gömör és Kis-Hont; Perényi Gábor báró (1793–1860), aki Ugocsa; Perényi Zsigmond báró (1783–1849), aki Ung és Bereg; valamint Sztojka Imre báró (1776–1858), aki Máramaros közgyűlésének bizalmát nyertre el három-három alkalommal. Őt ízben egyedül a Hitel megírását követően Széchenyivel nyilvános vitát folytató, országosan ismert és elismert politikus, Dessewffy József gróf (1771–1843) tudott választást nyerni, aki kétszer-kétszer Zemplén és Szabolcs, egyszer pedig Sáros követségét látta el az alsó táblán.

¹⁰² A tiszai megyék közül kiemelendő Máramaros és Sáros, amelyek négy-négy; Torna és Zemplén, amelyek öt-öt; Békés, amely hat; s végül Ugocsa, amely hét alkalommal élt ezzel a gyakorlattal. Megjegyzendő, hogy ezek a követi pozíciók, ha nem is egy személyhez, de sok esetben egy-egy arisztokrata nemzetséghez kötődtek: Tornában az Andrassyak, Sárosban a Dessewffyek, Békésben a Wenckheimék emelkedtek ki, míg Ugocsában mind a hét esetben egy Perényi családtag kapta a felhatalmazást.

jövendőjét; minél fogva azok is, kik más körülmények közt, közönyösnek tekintették volna a követséget; alattomban fáradoztak Paál János mellett, és érdemeket gyűjtöttek szolgabírói és esküdt hivatalokra.” Széchenyi megérkezése után pedig: „hasztalan volt minden kapacitáció, és a két párt a hazafi gróf ellen egy véleménybe olvadt. És miért lehetett ez így? – fogják kérdeni; mert a követválasztás a tisztválasztásnak tevő előzményét; érdekek pedig számosak lappangtak a napi kérdés alatt, a tisztikar hatalmas befolyása nagyszerűen érezteté magát, mivel a követ alatt leendő hivatalnok lappangott és vele az egész párt ügye.”¹⁰³ Kevésbé hangsúlyosan, de a Budapesti Híradó is kiemelte: „Lőn tehát nagy készület mindkét párt részéről, mert hiszen ki ne tudná, hogy az ily követválasztás előcsatája a csakhamar kifejlő tisztválasztásnak.”¹⁰⁴ Sőt, mentegetőzése közben Rohonczy is felemlítette: „Útban volt továbbá a tisztújítási érdek, mely miatt egyik párt félt a másiktól.”¹⁰⁵

A közelmúlt követválasztásai nem hoztak különösebb izgalmakat Sopron megyében. 1825-től kezdve magától értetődő volt, hogy az alispán (Niczky József, majd Högyész Pál) mellé közös akarral felsőbüki Nagy Pált választják meg, némi feszültséget csupán az szült, hogy követségét Esterházy Miklós főispán 1825-ben és 1830-ban is kifejezetten ellenezte. A helyzet Nagy Pál 1843-as leköszönése után vált bonyolultabbá, ekkor azonban még nagyobb vita nélkül Simon Jánost választották meg második követnek. A vármegye időközben, a korszak elején képviselt sérelmi ellenzéki, de reformhajlandóságú szereptől fokozatosan tolódtott a konzervatív, kormánypárti hozzáállás irányába,¹⁰⁶ az 1840-es évek közepétől azonban a liberálisok is kezdtek megerősödni. Az 1845. április 21-én hivatalba lépő Rohonczy Ignác feladata lett, hogy adminisztrátorként kordában tartsa a helyi ellenzékét. Május 26-án érdekes dolog történt, az esedékes közgyűlés második napján, a kis számú jelenlévő akarataival, a közgyűlés csatlakozott Nógrád vármegye felhívásához, amely az adminisztrátori rendszer bevezetésével szemben tiltakozásra szólította fel a megyéket: „Ófelségét hasonló felírásban ezen aggodalmaknak megszüntetése, vagy amennyire ezen változtatást a haza java megkívánná, annak minél előbb megtartandó országgyűlésén a nemzet megegyezésével történendő elhatározása végett megkérni határozzák.”¹⁰⁷ A következő, július 21-i közgyűlésre komoly előkészületek történtek, a Niczky Sándor (1806–1862) vezette liberálisokat Bezerédj István (1796–1856), az országosan ismert tolnai liberális politikus is támogatta, de a konzervatív többség – a Döry fivérek hathatós közreműködésével¹⁰⁸ – elfogadtatta: az adminisztrátori kinevezéseket „sem aggodalmat gerjesztőnek, sem sérelmesnek és törvénybe ütközőnek nem tartják”.

¹⁰³ Pesti Hírlap, 1847. november 12. 317.

¹⁰⁴ Budapesti Híradó, 1847. október 19. 270.

¹⁰⁵ Gróf Széchenyi István írói és hírlapi vitája i. m. CCXLIV.

¹⁰⁶ Kecskeméti Károly értékelése szerint Sopron az 1832–36. és az 1839–40. évi országgyűlésen a sem nem liberális, sem nem konzervatív, úgynevezett centrum vármegyékhez tartozott, az 1843–44. évi diétán azonban már a konzervatív oldalt erősítette. *Kecskeméti Károly: Magyar liberalizmus, 1790–1848.* Budapest, 2008. 322–374.

¹⁰⁷ SJK 1845. (Tomus LXXXIX.) 1845:2321.

¹⁰⁸ *Chernel K.: Életpályám* i. m. 43^{II}/2.

Annak érdekében továbbá, hogy a liberális kisebbség a jövőben ne tudjon fölénybe kerülni, azt a határozatot hozták, hogy a fontos közjogi kérdések mindig a közgyűlések első napján, széles nyilvánosság előtt kerüljenek megtárgyalásra.¹⁰⁹ A konzervatív győzelem a szeptember 21-i tisztújításon vált teljessé: Simon János első alispán, a szolgabírói karból érkezett Tóth Bálint pedig másodalispán lett.¹¹⁰

1847. október elején Kossuth Lajos ugyan ellenzéki szempontból nyerhető megyének tekintette Sopront,¹¹¹ a követválasztás azonban egyértelmű konzervatív győzelmet ígért. A követutasítás elutasította a főbb reformokat, s az adminisztrátori rendszerről is hallgatott. A „pártszakadás”, valamint Széchenyi megjelenése viszont megbontotta a status quót, olyannyira, hogy az új erőre kapó ellenzék 1848. január 10-én pótutasítást fogadtatott el, amely sérelemnek nyilvánította az adminisztrátori rendszer bevezetését. Simon és Paál azonban a február 5-i szavazáson figyelmen kívül hagyta a rendek akaratát,¹¹² ami komoly felháborodást okozott a megyében. A konzervatívok az 1848. február 21-i közgyűlésen ismételen megpróbálták megsemmisíteni a végzést, ezúttal azonban nem jártak sikerrel.¹¹³ A nagyjából 3000 főnyi szavazó nemesből Chernel Kálmán szerint ugyanúgy 2000-en (1200:800) vettek részt a voksoláson, mint az 1847-es követválasztáson.¹¹⁴ A részvételi arány tehát nem változott, a politikai erőviszonyok ugyanakkor módosultak. „Az ellenzék azon férfúi, kik tevékenységgel, pénzáldozattal járultak a nap sikeréhez, szürnyegi Horváth József táblabíró, jobaházi Döry Elek és Ádám, nem különben a vezérszónokai, Niczky Sándor, gróf Széchenyi János, Lukinich Mihály, gróf Viczay Héder, Káldy József sat. este fáklászenével lettek megtisztelve.”¹¹⁵ A felsorolásban egyrésről ott látjuk a liberális szószólókat (Niczky, Viczay, Lukinich), másrésről megtaláljuk a Döry testvéreket, akik 1847-ben váltak ki a helyi konzervatív pártból. Sérelmi ellenzéki „koalíció” létesült, aminek – a rendeleti kormányzással szembeni 1822–23-as megyei ellenállási mozgalomig visszanyúlóan¹¹⁶ – komoly hagyományai voltak a megyében. Rohonczy Ignác Apponyinak küldött jelentésében hasonlóan látta a helyzetet: „Legtöbbnyire a másodalispán, szerintük visszataszító modorát okozzák, hogy pártunk az utolsó időben oly

¹⁰⁹ A közgyűlésről l. SJK 1845. (Tomus LXXXIX.) 1845:2377., Chernel: Életpályám i. m. 43/4–43¹¹/2., Pesti Hírlap, 1845. szeptember 2. 149–150.; vö. SZIN 1845. július 23., összefoglalóan l. Molnár: Egy kortesdal politikai háttere i. m. 63–64.

¹¹⁰ Az 1845-ös tisztikarról részletesen l. Dominkovits P.: Pályaképek i. m.

¹¹¹ Kossuth Lajos az utolsó rendi országgyűlésen, 1847/48. S. a. r.: Barta István. Budapest, 1951. (Kossuth Lajos Összes Munkái XI., Kossuth Lajos 1848/49-ben I.) 203.

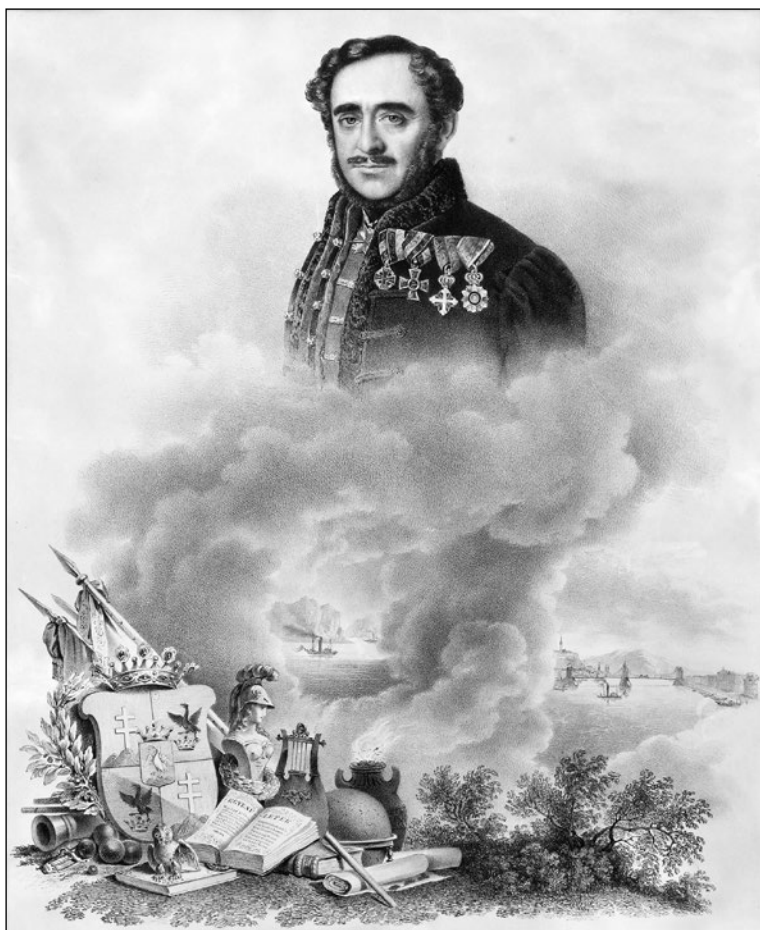
¹¹² A február 5-i ülésről részletesen l. Melkovics Tamás: Lónyay Menyhért 1848-a, 1848 Lónyayja. A különutas politika korlátai. In: Örökségünk. A Lónyayak eltűnt és felfedezett világa. Szerk.: Cieger András, Klicsu Ferenc. Tuzsér, 2023. 232–246.

¹¹³ Részletet l. Molnár: Egy kortesdal politikai háttere i. m. 65–67.

¹¹⁴ Chernel: Életpályám i. m. 55/3.

¹¹⁵ Chernel: Életpályám i. m. 55/3–4.

¹¹⁶ Sopron azon nyolc vármegye közé tartozott, ahol mind a rendeleti úton történő adóbeszedés, mind a törvénysértő újoncozás kérdésében a legtovább tiltakoztak. Részletet l. Soós István: A Habsburg-kormányzat és a magyar rendek 1812 és 1825 között. Történelmi Szemle, 49. (2007) 1. sz. 110–114.

2. kép. Gróf Széchenyi István műveinek allegóriáival. Johann Clarot litográfiája, Einsle festménye és Schindler J. rajza után. (Soproni Múzeum, Ltsz.: Kp 58.60.1)

szemlátomást fogyott, azonban elfelejtik, hogy ily kormány-ellenzéki elvekkel szaturált [értsd: telített] megyében csak inger által lehetett konzervatív pártot alakítani és fenntartani.”¹¹⁷

Azt gondolhatnánk, hogy miután 1846-ban megalakult a Konzervatív Párt, 1847-ben pedig az Ellenzéki Párt, a megyei követválasztásokon is letisztult politikai csoportok mérköztek meg, számos helyen azonban egyáltalán nem lehet ilyen élesen elkülöníteni a különféle érdekköröket. Ahogy a Somogy megyei események tudósítója érzékletesen

¹¹⁷ Közli: A nagybirtokos arisztokrácia ellenforradalmi szerepe 1848–49-ben. Szerk.: *Andics Erzsébet*. I. Budapest, 1981. 334.

megfogalmazta: „az egyik párt, úgymint a másik, nem egyéb volt, mint ellenzéki és nem ellenzéki, liberális és konzervatív, nem csekély részben tisztújítási érdekekkel, személyes vonzalmakkal s ellenszenvekkel szaturált [értsd: telített] kedélyeknek összege, s homogén és heterogén elemeknek vegyülete.”¹¹⁸ Széchenyi István ugyanakkor nem vette figyelembe a helyi ambíciókat és az érdekütközéseket, egyértelműen felülről, a helyi tisztviselőgárda, a főnemes barátai és a kormányzat segítségével akarta kivitelezni megválasztását.¹¹⁹

Összegzés

1847-ben Széchenyi István gróf a pártokon kívül állt: nem volt sem elkötelezett ellenzéki, ennél fogva aposztatának bélyegezték, aki csak Kossuth ellen akar áskálódni; nem volt sem elkötelezett konzervatív, ennél fogva a nemesség megadóztatásával eredményesen lehetett ellene hangolni. A kormányzati támogatás és a főnemesi háttér a kisbirtokos, illetve a birtoktalan nemesség jelentős részéből ellenszenvet váltott ki, amit a közelgő tisztújítás még inkább felerősített. Széchenyi országos politikusként, felülről érkező nyomással akarta maga mellé állítani a vármegyét, egy sokkal gyengébb érdekérvényesítő képességgel, 100 fő körüli szavazó nemességgel rendelkező terepen, Mosonban, erősebb kormányzati ráhatással és némi főispáni segítséggel ezt meg lehetett tenni rövid idő alatt is,¹²⁰ Sopronban viszont nem lehetett. Kérdés, ha több idő áll rendelkezésre, vajon sikerült volna-e? Tovább fokozhatták volna a kormányzati nyomást, de az 1848. februári példa mutatja, mindez akár a visszajára is fordulhatott volna, hiszen, ha a liberalizmusnak nem is, de az ellenzékiiségnek mély hagyományai voltak Sopron vármegyében. Kétségtelen ugyanakkor, hogy a vármegyék világában kellő mennyiségű pénzzel sok mindent meg lehetett oldani, bár az erőforrások nem voltak végtelenek. Ahogy Széchenyi október 10-én feljegyezte: „Sok esélye van, hogy nem kapok többséget... vagy en dernière analyse [értsd: végeredményben] rengeteget kell fizetnem.”¹²¹ Summa summarum: Széchenyi István 1847-ben nem lett Sopron vármegye országgyűlési követe, 1848-ban ugyanakkor megválasztották a sopronnyéki kerület képviselőjévé, de az már egy teljesen új politikai helyzetben, egy teljesen új Magyarországon történt.

¹¹⁸ Pesti Hírlap, 1847. november 9. 308.

¹¹⁹ Széchenyi a szomszédos Vas megyében is hasonlóan gondolkozott: ott Zichy Ferraris Félix (1810–1885) adminisztrátor segítségével igyekezett megválasztatni a szövetségesének gondolt Vidos Józsefet (1805–1849), akiben azonban az országgyűlésen csalódnia kellett. A Vas megyei politikai harcokról részletesen l. *Tilcsik György*: Politikai tendenciák Vas megyében a feudalizmus bomlásának végső szakaszában. In: *Tilcsik György*: Batthyány megyéje a reformkorban és a forradalomban. Budapest, 2023. 81–102.

¹²⁰ A mosoni sikerről l. *Velkey*: Egy „rettentő döntés” háttéréről i. m. 225–226.

¹²¹ SZIN 1847. október 10., naplóbejegyzése szerint a választás napján 10.000 forintot kértek tőle, de valójában csöbe akarták húzni: „Si je donne dans le panneau [értsd: ha lépre megyek], meggyalázva kerülök az országgyűlésre. SZIN 1847. október 12.